
ORGANISERING AV SENTRE VED DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET

Et særtrekk ved universitetene er at de driver med både forskning og undervisning (i tillegg til andre oppgaver). De to oppgavene er likestilte og understøtter hverandre i den grad at de er integrert i den enkelte vitenskapelige stilling; hovedregelen er at vitenskapelig ansatte har delte stillinger, med ansvar for både forskning og undervisning.

Den sterke veksten i prosjektfinansiering utfordrer balansen mellom forskning og undervisning på flere måter:

- De som arbeider på prosjektene, ansettes i mange tilfeller i stillinger med lite (postdoktorer) eller ingen undervisning (forskere og II-ere). Dette kan være fornuftig, særlig for å dekke spesielle faglige behov av kortsiktig karakter. Det innebærer imidlertid at en gruppe av vitenskapelig ansatte ikke har direkte kontakt med den ene av hovedoppgavene, undervisning.
- Prosjektene organiseres i mange tilfeller som sentre.¹ Dette kan være fornuftig, særlig når det er viktig med en kraftsamling, eller for å gi forskningsprosjektene er klar organisatorisk ramme og en tydelig profil internt og eksternt. En senterorganisering kan imidlertid skape avstand til virksomheten forøvrig, særlig hvis innslaget av ansatte med rene forskningsoppgaver blir stort.
- I enkelte tilfeller organiseres sentrene som selvstendige enheter, uten direkte anknypning til et større fagmiljø. Dette kan være fornuftig når satsningen er langvarig og av en viss størrelse. En slik organisering forsterker imidlertid avstanden til den øvrige virksomheten; den kan også gjøre enhetene sårbare for svingninger i prosjektinntekter.

Hvordan den prosjektfinansierte forskningen innrettes, er med andre ord av betydning for hvor godt universitetet løser sine ulike oppgaver, og spesielt for samspillet mellom forsknings- og undervisningsoppgavene.

Her konsentreres oppmerksomheten om sentrenes organisatoriske plassering, nærmere bestemt hvorvidt de skal ligge til et institutt, eller om de skal ligge direkte under fakultetet.

Problemstillingen er blitt aktualisert av de nye retningslinjene for senterpolitikk ved UiO, som *"omhandler en politikk for Sentere for fremragende forskning, men med tiltak som har implikasjoner for andre senterdannelser"*. Her fremgår det under punktet *"Organisering og styring"* at den anbefalte politikk for fakultetsinterne sentre er at de *"legges til et institutt som er vertsenhet"*.

Flere fakulteter har nylig gjennomgått sin organisering av sentre, herunder Det humanistiske fakultet, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet og Det medisinske fakultet, og overveielene og konklusjonene derfra kan være relevante for Det samfunnsvitenskapelig fakultet.

Ved Det humanistiske fakultet ligger alle sentre under institutter.² Det gjelder også ved Det medisinske fakultet.³ Ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet er hovedregelen at sentre legges til institutter, men at når *"samfunnsutfordringer krever en tverrfaglig angrepsvinkel som ikke løses av ett institutt alene"*, *"for å koordinere, synliggjøre og for å skape synergi mellom komplementære fagmiljø kan det i enkelte tilfeller være hensiktsmessig*

¹ I noen tilfeller er dette et krav fra finansieringskilden; det gjelder f.eks. Norges forskningsråds ordning Senter for fremragende forskning, se Vedlegg til alle SFF-kontrakter med Forskningsrådet, Krav og retningslinjer SFF IV: https://www.forskningsradet.no/prognnett-sff/Sentrale_dokumenter/1224067001860.

² <https://www.hf.uio.no/om/organisasjon/institutter-sentre/index.html>

³ <https://www.med.uio.no/om/organisasjon/enheter/index.html>. I reglementet for SFFer heter det om organisering at *"Sentre ved Det medisinske fakultetet er innplassert på instituttnivå. Alle sentre skal ha et vertsinstitutt som har hovedansvar for virksomheten ved senteret. Dette gjelder også i de tilfellene senterets virksomhet springer ut fra flere institutter."*

å organisere faglig aktivitet som et senter ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet (MN)".⁴ I slike tilfeller gjelder imidlertid at "personell med arbeidssted på et senter er å betrakte som ansatte i en matriseorganisasjon der forskningsvirksomheten i hovedsak er tillagt senteret og utdanningsaktiviteten i hovedsak er tillagt moderinstituttet", og at "alt fast vitenskapelig, teknisk og administrativt personell involvert i senteret skal være tilsatt ved og lønnet fra sine respektive moderinstitutter. Dette innebærer at personalansvaret for den enkelte ligger på moderinstituttet". Når det gjelder styringsorganer og ledelse, heter det at "Et senter skal ha et eget styre med representanter fra deltagende institutter (normalt instituttleder) og fra fakultetsnivå (normalt forskningsdekan)".

Nedenfor omtales først de ulike sentrene ved fakultet relativt kort, med vekt på organisering, størrelse og faglig innretning. Deretter diskuteres alternative organisatoriske plasseringer for de to sentrene som idag ligger under fakultetet, ARENA og TIK. Notatet avsluttes med et forslag til en alternativ organisatorisk plassering for ARENA og TIK.

SENTRER

ARENA Senter for europaforskning ble opprettet i 1994 som et forskningsprogram under Norges forskningsråd; i 2004 ble det en del av Universitetet i Oslo som et senter under Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Senteret har sitt faglige tyngdepunkt innenfor statsvitenskap. Senteret hadde i 2018 inntekter på 24 millioner kroner. Antallet årsverk var 26, fordelt på seks administrative og 20 vitenskapelig årsverk, herav syv faste vitenskapelige stillinger.

C-REX Senter for ekstremismeforskning: høyreekstremisme, hatkriminalitet og politisk vold ble opprettet i 2016 med finansiering fra Norges forskningsråd, i første omgang for fem år med mulighet for forlengelse i ytterligere fem år. Senteret ligger under Institutt for statsvitenskap. Senteret er tverrfaglig, med faglige tyngdepunkter i blant annet statsvitenskap, sosialantropologi og sosiologi. Senteret hadde i 2018 inntekter på 19 millioner kroner. Antallet årsverk var 13, fordelt på ett administrativt og 12 vitenskapelig årsverk, herav tre faste vitenskapelige stillinger.

ESOP Senter for studier av likhet, sosial organisering og økonomisk politikk ble opprettet i 2007 som et Senter for fremragende forskning finansiert av Norges forskningsråd; SSF-bevilgningen ble avsluttet i 2017, men senteret er videreført med finansiering fra ulike kilder. Senteret ligger under Økonomisk institutt. Senteret har sitt faglige tyngdepunkt innenfor samfunnsøkonomi. Senteret hadde i sitt siste fulle driftsår 2016 inntekter på 38 millioner kroner. Antallet årsverk var 34, fordelt på tre administrative og 31 vitenskapelig årsverk, herav fire faste vitenskapelige stillinger.

LCBC Senter for livsløpsendringer i hjerne og kognisjon ble opprettet i 2017. Senteret ligger under Psykologisk institutt. Senteret har sine faglige tyngdepunkter innenfor psykologi og medisin. Senteret hadde i 2018 inntekter på 40 millioner kroner. Antallet årsverk var 28, fordelt på fem administrative og 23 vitenskapelig årsverk, herav fire faste vitenskapelige stillinger.

OFS Oslo Fiscal Studies ble opprettet i 2012 med finansiering fra Norges forskningsråd, i første omgang for fem år med mulighet for forlengelse i ytterligere fem år. Senteret ligger under Økonomisk institutt. Senteret har sitt faglige tyngdepunkt innenfor samfunnsøkonomi. Senteret hadde i 2018 inntekter på åtte millioner kroner. Antallet årsverk var syv, alle vitenskapelige, herav fem faste vitenskapelige stillinger.

OSIRIS Oslo Institute for Research on the Impact of Science ble opprettet i 2017 med finansiering fra Norges forskningsråd. Senteret ligger under TIK. Senteret har sitt faglige tyngdepunkt innenfor vitenskap- og teknologistudier og økonomi. Senteret hadde i 2018 inntekter på fire millioner kroner. Antallet årsverk var fire, fordelt på et deltids administrativt og i underkant av fire vitenskapelig årsverk, herav én fast vitenskapelig stilling.

⁴ <https://www.mn.uio.no/om/organisasjon/styret/moter/2017/11.%20desember/sak-47-17-organisering-av-senter.pdf>

PROMENTA Research Centre for Developmental Processes and Gradients in Mental Health ved Psykologisk institutt starter i 2019. Senteret er tverrfaglig, med samarbeidspartnere som inkluderer Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, USIT, Folkehelseinstituttet, Oslo Met, University of Leiden, Virginia Commonwealth University og Sunne Kommuner. Senteret har en bevilgning på 50 millioner kroner for en periode på fem år; av dette tilfaller virksomheten ved Psykologisk institutt seks millioner kroner pr. år.

RITMO Senter for tverrfaglig forskning på rytme, tid og bevegelse ble opprettet i 2018 som et Senter for fremragende forskning finansiert av Norges forskningsråd, i første omgang for fem år med mulighet for forlengelse i ytterligere fem år. Senteret er et samarbeid mellom Institutt for musikkvitenskap (HF), Institutt for informatikk (MatNat) og Psykologisk institutt; det ligger under Institutt for musikkvitenskap, men er lokalisert til Psykologisk institutt. Senteret er tverrfaglig, med faglige tyngdepunkter i musikk- og mediastudier, filosofi og estetikk, kognitiv nevropsykologi og informatikk. Senteret har en bevilgning på 16 millioner pr. år; av dette tilfaller virksomheten ved Psykologisk institutt 4 millioner kroner pr. år.

TIK Senter for teknologi, innovasjon og kultur ble opprett i 1999 ved en sammenslåelse av det tidligere Senter for teknologi og menneskelige verdier og mastergradsprogrammet Education in Society, Science and Technology (ESST). Senteret ligger under Det samfunnsvitenskapelig fakultet. Senteret er tverrfaglig, med faglige tyngdepunkter i vitenskap- og teknologistudier, historie, sosialantropologi og økonomi. Senteret driver undervisning på masternivå, gjennom de to masterprogrammene ESST og TIK, og doktorgradnivå. Senteret hadde i 2018 inntekter på 38 millioner kroner (inkl. OSIRIS). Antallet årsverk var 42, fordelt på seks administrative og 36 vitenskapelig årsverk, herav syv faste vitenskapelige stillinger.

INNPLASSERING UNDER INSTITUTTER

Bortsett fra ARENA og TIK er alle sentre ved fakultetet lagt under institutter. At ARENA og TIK har en annen organisatorisk plassering enn de øvrige sentrene, har historiske årsaker. Hverken størrelse, faglig innretning eller finansiering skulle i seg selv tilsi en annen organisering av disse sentrene enn de øvrige. For eksempel er LCBC og ESOP av samme størrelsesorden som ARENA og TIK. Det finnes både én-faglige og tverrfaglige instituttsentre, noen med innslag av fag som ikke ellers er representert ved fakultetet (som f.eks. LCBC og RITMO). Når det gjelder finansiering, er instituttsentrene i hovedsak prosjektfinansierte, men mange har også basisinntekter.

Det er ikke aktuell politikk å skille ut noen av dagens instituttsentre som frittstående enheter under fakultetet, kfr. universitetets retningslinjer (som også vil være førende for nye sentre).

Det er heller ikke aktuelt å utvikle ARENA og TIK til fullverdige institutter. Det ville kreve en vesentlig overføring av ressurser fra de eksisterende instituttene, særlig i form av studieplasser. I tillegg ville det bryte med det disiplinære prinsippet for organisering ved fakultetet.

Det relevante spørsmål er derfor hvorvidt ARENA og TIK bør legges under institutter. I denne delen diskuteres ulike sider ved dette spørsmålet.

ORGANISATORISKE IMPLIKASJONER

Når et senter ligger under et institutt, vil instituttstyret fungere som styre for senteret. For ARENA og TIK vil derfor instituttstyret erstatte dagens styrer dersom sentrene legges under institutter.

Til erstatning for dagens styre, kan det opprettes et faglig råd for senteret, slik mange av instituttsentrene har.

Ledelsen av senteret behøver ikke endres, men senterlederen vil rapportere til instituttlederen snarere enn til dekanen. Det er heller ikke behov for andre organisatoriske endringer.

FAGLIGE PRIORITERINGER

Ved fakultet er de faglige prioriteringene i det alt vesentlige delegert til enhetene. Det er fordi det er på enhetene den faglige kompetansen ligger. Fakultetets involvering er begrenset til prioritering mellom enhetene, noe som i hovedsak skjer gjennom fordelingen av ressurser (i praksis ved en fordelingsmodell).

En slik delegert struktur fungerer best dersom de enkelte enheter er relativt store; jo større enhetene er, desto flere faglige spørsmål er interne. Dersom enhetene er små, vil mange faglige problemstillinger gå på tvers av enhetene; det gjelder for eksempel avveiningen mellom ulike studieprogrammer, eller prioritering mellom ulike forskningsprosjekter. Det innebærer at med små enheter vil mange hensyn ikke fanges opp i en desentralisert organisasjonsmodell.

ARENA kan tjene som eksempel. Den faglige virksomheten ligger innenfor området statsvitenskap, men det skjer ingen direkte avveining mellom fagområdet til ARENA og de øvrige statsvitenskapelige fagområdene. Dersom ARENA hadde vært en del av Institutt for statsvitenskap, ville det i større grad vært mulig å se hele den statsvitenskapelige disiplinen under ett når prioriteringene ble foretatt.

FORSKNING OG UNDERVISNING

Det virker rimelig å legge til grunn at samspillet mellom forskningsaktiviteten og undervisningen blir bedre dersom forskningssenteret ligger under et institutt enn dersom det er frittstående.

Organisering under et institutt er hverken en nødvendig eller tilstrekkelig betingelse for et slikt resultat. C-REX ligger under Institutt for statsvitenskap, men de ansatte ved senteret deltar ikke i undervisningen, og instituttet har bare et begrenset undervisningstilbud innenfor fagområdet til C-REX.

C-REX er imidlertid en unntagelse. Ved alle de andre instituttsentrene er det ansatte som bidrar til undervisningen, og instituttene har undervisningstilbud som reflekterer fagområdene til sentrene.

TIK er et eksempel på et frittstående senter med undervisningstilbud; her er det således godt samspill mellom forskningen og undervisningen. Undervisningstilbudet ved TIK består av master- og doktorgradsundervisning. Senteret har fremsatt ønske om å utvide tilbudet til bachelor, noe som ville kreve overflytting av studieplasser fra andre enheter på fakultetet. Det kan være enklere å etablere et bachelortilbud dersom det skjer innenfor et institutt, ved å utnytte de samlede studieplassene.

ADMINISTRASJON

ARENA og TIK har egne administrasjoner. Disse administrasjonene er små, men utfører mange av de samme oppgavene som instituttene. Sammenlignet med instituttene er forskningsadministrasjonen ved ARENA og TIK relativt stor og studieadministrasjonen tilsvarende mindre (ved ARENA er det ingen studieadministrasjon).

Det er grunn til å regne med både stordrifts- og samdriftsfordeler dersom sentrene legges under institutter. Stordriftsfordelene vil komme ved at man kan redusere overlappet av oppgaver og utnytte den samlede kapasiteten bedre. Samdriftsfordelene vil komme ved at man utnytter de relative styrkene til henholdsvis institutt- og senteradministrasjonene; spesielt kan den forskningsadministrative kompetansen ved sentrene komme til nytte ved vertsinstituttene.

ØKONOMI

ARENA og TIK er i stor grad prosjektfinansierte. Økonomien ved de to sentrene er derfor helt avhengig av tilgangen på prosjekter. Økonomien er for tiden god ved begge sentrene, men slik har det ikke alltid vært; i perioder har økonomien ved begge sentrene vært meget anstrengt (ARENA har fremdeles et betydelig akkumulert underskudd). Virksomhetenes omfang (og ressursbehov, herunder arealer og administrasjon) har derfor variert tildels kraftig over tid.

Som del av en større enhet blir det lettere å håndtere svingninger i prosjekttilgangen; dersom tilgangen svikter på ett område, kan det kompenseres ved større tilgang på andre. Det betyr blant annet at en større enhet kan

operere med en relativt sett større fast stab, fordi svingningene i inntekter blir relativt mindre sett i forhold til enhetens samlede økonomi.

KONKLUSJON

Det er altså flere grunner til å legge ARENA og TIK under institutter; det kan bidra til mer helhetlige faglige prioriteringer, bedre avveining mellom forskning og undervisning, synergigevinster i administrasjonen og en mer robust økonomi.

Når det gjelder hvilket institutt sentrene skal legges under, synes svaret åpenbart for ARENA. Senterets faglige virksomhet skjer innenfor statsvitenskap, og det vil derfor være naturlig å legge det under Institutt for statsvitenskap.

For TIK er svaret mindre åpenbart. Den faglige virksomheten overlapper med virksomheten med flere av fakultetets institutter, herunder sosialantropologi, sosiologi, samfunnsgeografi og økonomi; faglig sett er det derfor flere muligheter.

En mulighet ville være den modell som benyttes ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, der senteret forblir under fakultetet, men der de ansatte overføres til de institutter der de hører best faglig hjemme, og dagens styre byttes ut med et styre bestående av de respektive instituttledere og dekan.

Dersom man istedenfor velger ett institutt, og man legger vekt på hensynene til effektiv administrasjon og økonomi, er det grunn til å velge Sosialantropologisk institutt. Dette instituttet er det minste på fakultetet, og har således selv både en liten administrasjon og relativt sårbar økonomi. Både fra et administrativt og økonomisk synspunkt kan derfor gevinstene ved være størst dersom TIK legges under Sosialantropologisk institutt.